

Att möta Aili — Lena Ylipää och Aili Kangas

13 juni—15 september 2024

**Kin museum för samtidskonst—dáládáidaga dávvirvuorká
nykaijantaitemyseymmi—Museum of Contemporary Art**

Att möta Aili **— Lena Ylipää och Aili Kangas**

I utställningen *Att möta Aili—Lena Ylipää och Aili Kangas* får konstnären Lena Ylipää möta kollegan Aili Kangas (1924-2000) i ett ”konstnärligt samtal” över generationsgränserna, lagom till den senares hundraårsdag. Båda fokuserar på vardagen i Norrbotten. I sina teckningar tar Lena Ylipää sig an allt från myggmedel och sjaletter till samhällsstrukturer och föreställningar om vad en periferi är. Själv bor hon i Lainio, efter studier på Konstfack i Stockholm och flera år i Kiruna. Att ärva skog och hur man kan återta ett modersmål, i hennes fall meänkieli, är andra teman som hon ägnar sig åt. *Elmina, Eugenia och Brita-Kajsa* är en sorts porträtt av förföriga generationens kvinnor i norra Tornedalen: mormor Elmina, farmor Eugenia och morfars syster Brita-Kajsa.

Finstämnda stilleben i dämpade färger med motiv från Tornedalen och andra delar av Norrbotten kännetecknar konstnären Aili Kangas måleri. Redan under studietiden på Konstakademien i Stockholm på 1950-talet utvecklade hon sitt särpräglade konstnärliga språk med varsamma tolkningar av bruksföremål från barndomshemmet i Kiruna. Efter studierna återvände ”Norrbottens Morandi” till hemstaden. Ett åttiotal målningar och teckningar av henne visas nu tillsammans med nya och gamla verk av Lena Ylipää, det tidigaste från 1998 och det senaste från 2024, som tematiserar deras gemensamma tornedalska bakgrund. En gång deltog de i samma grupputställning, på Norrbottens museum, men de träffades aldrig.

Kåsor, svepaskar, krukor, trasmattor och trästolar målade med uttunnade färger i akvarell och olja samsas med lingon, hjortron, kvanne och andra växter från trakten i Aili Kangas rika produktion. Det är hemmets ofta förbisedda ting, många gånger med koppling till den tornedalska kulturen och lantalaiset i området runt

Kiruna. Hon målade även landskap men då med blicken riktad mot marken—det blev mest närbilder utan horisont. Det är sakligt och intimt, personligt och innerligt, med drag av naivism. Hon föddes med en hand och målade allt med vänsterhanden, något som sällan har omnämnts. År 2017 döptes en gata i Kirunas nya centrum till Aili Kangas gata.

Att möta Aili—Lena Ylipää och Aili Kangas ingår i Kins mångåriga tematiska tråd ”Kvinnor i Norr”

Maria Lind

Konsten som första språk **— Ett samtal med Lena Ylipää** **och Judith Schwarzbart**

För att Lena Ylipää skulle kunna utveckla sitt konstnärskap efter studierna på Konstfack i Stockholm var det en nödvändighet att återvända till Norrbotten. Trots förutfattade meningar om att det inte skulle vara möjligt att inleda en konstnärlig bana i norr bosatte hon sig i Lainio. Den lilla byn, belägen i norra Tornedalen, hade dittills endast varit en plats hon besökte om somrarna. Sedan flytten dit har det dock blivit både kärnan i och startpunkten för hennes arbete kring personliga och kulturella frågor.

Under våren 2024 träffades Lena Ylipää och Kins biträdande chef Judith Schwarzbart i ett samtal om Ylipääs konstnärskap samt om att återta kulturarvet genom konsten och konsten genom livet.

Judith Schwarzbart: Livet i Norrbotten intar en central plats i ditt konstnärskap. Hur och varför blev det så?

Lena Ylipää: När jag flyttade till Lainio kände jag plötsligt att jag inte hade tillgång till min egen historia och det språk som en gång i tiden hade varit mitt modersmål. Det blev ett projekt för mig att studera både historien och språket, meänkieli. Konsten erbjuder inlärningsmetoden för detta.

JS: Ditt pågående projekt, där du presenterar väderleksrapporter på meänkieli, är ett bra exempel på detta. Projektet heter *språket, skammen, skrattet—kieli, häpeä, nauru*. Varför just denna titel?

LY: Jag talade finska eller meänkieli innan jag kunde svenska men det försvann snabbt. Det ligger väl kvar där inne någonstans eftersom det är lätt för mig att uttala orden, samtidigt är det förvånansvärt svårt att lära sig språket. Jag stötte på en teori om detta, att det är svårare att ta tillbaka ett förlorat språk eftersom det förknippas med skam. Å ena sidan har man själv skamkänslor över att man inte lärt sig det tidigare och å andra sidan ärver man skam från föräldragenerationens erfarenheter av tvåspråkighet. Det låter rimligt tycker jag, särskilt om man tänker på den "försvenskning" som inleddes redan i slutet av 1800-talet och som pågick fram till sent på 1900-talet. Det var något som skedde inom flera olika nivåer i samhället. Inom militären handlade det om lojalitet och nationell säkerhet. Inom skolan var det en kulturell fråga, där man försökte utplåna andra språk än svenska. Svenska kyrkan å sin sida ville ta tillbaka inflytandet från laestadianismen, vilket hade spridits i norra Sverige.

JS: Och ändå finns det utrymme för skratt...?

LY: Det är det som är det underbara med att bli äldre... Det är lättare att skratta åt sig själv, vilket är en stark motkraft mot skammen.

JS: Det finns väl också en insikt om att saker inte måste vara perfekta för att vara viktiga.

LY: Precis. Detsamma gäller för teckningarna. Misstagen är lockande på något sätt. Därför tycker jag om att förstora dem så att man kan se misstagen och de sökande osäkra linjerna.

JS: Vad betyder det för dig att vara inbjuden till ett konstnärligt samtal med Aili Kangas, en konstnär som gick bort för tjugofyra år sedan?

LY: Att få möta Aili Kangas är en ära. Aili är en förebild för mig av flera anledningar. Hon är också en förebild för alla oss som är verksamma som konstnärer i Kiruna idag. Hon lämnade trakten för att utbilda sig och komma i kontakt med en annan konstvärld, sedan återvände hon. Hon fattade ett livsbeslut som var modigt och troligtvis oväntat för en kvinna härifrån på den tiden, 1950-talet. Till och med när jag fattade samma beslut på 1980-talet var det ganska otippat.

Aili var också en pionjär vad gäller det hon valde att avbilda. Hon såg det intressanta i det vardagliga och i sin närmsta omgivning. Jag beundrar hennes sätt att noggrant utforska föremål och material och känner igen mig själv i det. Att återge föremål från den tornedalska kulturen är något vi har gemensamt, även om anledningarna till att vi väljer dessa föremål nog skiljer sig åt. Vi möts i det att vi väljer föremål som används till vardags eller som finns i vår omedelbara omgivning. Jag känner även igen mig i den återkommande repetitionen av vissa former. I vissa fall blir arbetet en form av meditation där tankar formuleras via repetitionen av en detalj.

Jag uppskattar hennes oväntade sätt att visa upp verkligheten, där bildens alla detaljer tilldelas samma värde. Naturligtvis undrar jag hur ett möte mellan oss skulle ha sett ut om det hade skett när vi

var i samma stadium av livet. Jag undrar också hur Ailis konst skulle ha sett ut under detta skede av Kirunas historia.

JS: Du och Aili Kangas delar ett intresse för stilleben. Ni skapar inte utan humor, du har till exempel gjort nästintill klassiska stilleben som avbildar myggmedel. Det finns också en hel del saker från skogen som frön och barr.

LY: Ja, Aili Kangas målade ofta bär. Jag dras också till samma motiv och att teckna mängder av små föremål.

JS: En stor del av ditt arbete handlar om skogen, kvinnor och föremål som används av kvinnor, till exempel kvinnor som har på sig en särskild sorts sjal. Har dessa sjalar en särskild relation till den lokala kulturen?

LY: Inte riktigt. Alltså, jag har ju på mig en sådan sjal när jag är ute och går. Den är väldigt praktisk. Den skyddar mot mygg, man kan lägga svamp i den eller använda den som en handduk om man tar ett dopp. Man ser den ofta här i trakterna men mönstret kommer från Indien. Det finns faktiskt många subkulturer som gjort anspråk på den runtom i världen, men den har nog ingen särskild betydelse för oss. Det är nog det enda färgglada plagget vi har på oss här. Enligt laestadianismen ska kvinnor täcka håret och många har på sig sjalarna både under gudstjänsten och i vardagen. Jag har också porträtterat mina far- och mormödrar i dessa vackra yllesjalar i ljusa färger.

JS: Ditt arbete berör ditt kulturarv på olika sätt, både materialen och berättelserna som ligger bakom. Verket *Elmina, Eugenia och Brita-Kajsa* kan betraktas som en hyllning till en tidigare generation kvinnor genom en installation gjord av ullgarn. Vad är det med de här kvinnorna som fascinerar dig?

LY: Det var mycket som inte förtäljdes när jag växte upp. Min farmor Eugenia dog tidigt under en förlossning när min pappa endast var sex år gammal. Under sitt korta liv lyckades hon dock bli en förvånansvärt företagsam kvinna för sin tid. På den laestadianska landsbygden var kvinnans roll tydligt avgränsad till hemmet och barnen. Men Eugenia införskaffade en stickmaskin och tjänade egna pengar. Jag hittade en anteckningsbok som hon lämnat efter sig. Trots att hon endast talade finska noterade hon noggrant alla transaktioner på svenska. Det måste ha varit mycket jobb i sig. Anteckningsblocket blev ett viktigt dokument för mig. Det var fint att upptäcka Aili Kangas porträtt av en stickande kvinna, Angelika, i Kiruna stadshus. I det här porträttet kan jag se den oskrivna historien av den generationens kvinnor i Tornedalen. Det är samma historia jag vill föra vidare med verket *Elmina, Eugenia och Brita-Kajsa*.

JS: Du har pratat om kulturarvet, men man ser även närvaron av ditt liv i dina verk. Jag är nyfiken på din hand som ibland dyker upp i dina teckningar. För mig finns det en konceptuell relevans här. Hur går dina tankar kring den där handen?

LY: Det har att göra med känslan av att hålla i något, mötet mellan huden och materialet, temperaturen... Det är också ett sätt att involvera mig själv i betraktarens upplevelse. Det är min hand och jag blir en del av verket.

Handen förekommer bland annat i mina teckningar när jag arbetade på *Korpela Land*, ett grupprojeckt där jag tittade närmare på Korpelärörelsen, bland annat genom ett arkiv med tidningsartiklar, domstolshandlingar och annat. Jag ville berätta om upplevelserna hos dem som var del av den här rörelsen men jag hade inga personliga vittnesmål, endast andra som pratade om den. Men jag blev väldigt inspirerad av att läsa om de andra starka

karaktärerna som reagerade och protesterade mot situationen i Norrbotten. Det är berättelser jag hade önskat att jag kände till när jag växte upp, berättelser som skulle ha kunnat ge mig ett starkare kulturellt självförtroende. Inför utställningen skapade jag därför ett slags arkiv och gjorde teckningar av dokumenten där min hand var synlig.

JS: För att markera ditt personliga engagemang?

LY: På det här sättet blir det en berättelse som skildras ur ett förstapersonsperspektiv. När jag påbörjade projekten om Tornedalen var jag bara en betraktare av kulturen. Under åren har jag dock insett att projekten handlar lika mycket om mig. I mina senaste arbeten har jag blivit synligare som aktiv del av arbetet. I en stor väggteckning på Bildmuseet i Umeå finns jag till exempel avbildad tillsammans med min syster i landskapet.

JS: Ser du det som en performativ dimension?

LY: Konsten har blivit en del av mitt liv på ett annat sätt. Tidigare har jag betraktat mitt konstnärskap som rätt så separat från mitt liv. För några år sedan återupptog jag mitt arbete efter ett längre uppehåll. Sedan dess har konsten och livet vävts samman till att bli en mer hållbar helhet. Konst är det jag gör bäst. Jag uppnår allt annat genom att inkorporera konsten. På något sätt är konsten mitt första språk.

Samtalet ägde rum i Lainio, 6 april 2024

Lena Ylipää självpresentation

Jag tecknar. Det är nytt för mig, som ursprungligen kommer från en hantverkstradition och som tidigare arbetat med objekt och rumsligheter. Att teckna har blivit min metod för att ta itu med något jag vill lära mig. Det kan vara det noggranna undersökandet av en talls minsta beståndsdelar när jag behöver förstå mitt ansvar som fastighetsägare. Det kan också vara det långsamma tecknandet av det intrikata mönstret i en massproducerad sjalett som min mamma bär. Där ger tecknandet snarare tid åt tanken. Tid att formulera vår närvaro på den här platsen där vi är. Föremålet för ett noggrant betraktande och tolkning i teckning kan vara en ovidkommande detalj som visar sig vara betydelsefull för en helhet och som kan beskriva pågående skeenden.

Efter studietiden på Konstfack i Stockholm bosatte jag mig permanent i Lainio där vi hade stuga. Jag är en typisk tornedalsk stugunge. Med ett vuxet vardagsliv och ett arbetsliv i Lainio insåg jag hur lite jag visste om mig själv, om Tornedalen, om våra kulturer och om markerna. Hur mycket kunskap om norra Sverige som faktiskt förnekats oss alla. Det tog lång tid innan jag förstod vilka händelser och strukturer som låg bakom min känsla av historielöshet och varför längtan efter ett glömt språk är så stark. Det här är drivkraften i mitt konstnärskap, att lära mig min historia och att gestalta en omvälvande nutid i norr. Därför utspelar sig mina verk mellan skogar och gruvhål, mellan nationalstat och mångspråkighet, då och nu. Jag arbetar också intensivt för att mina verk så småningom även ska utspela sig på meänkieli.

Verksförteckning

Elmina, Eugenia och Brita-Kajsa
1998

Installationen är ett porträtt av konstnärens mormor Elmina, farmor Eugenia och morfars syster Brita-Kajsa. Verket kom till när konstnären nyligen flyttat tillbaka norrut och förstod hur sparsamt kvinnorna var beskrivna i Norrbottens historia, den lilla historia som fanns nedskrivna. Berättelserna som konstnären fick höra om kvinnorna handlade ofta om deras duglighet, de många barnafödslarna, deras hantverksskicklighet och generositet. I just det här verket har Elmina fått representera tron, hon var starkt troende laestadian. Eugenia är fliten. Med sin stickmaskin och noggrant förda bok var hon en driftig entreprenör. Hon dog i barnsäng, alltför ung. Brita-Kajsa fick här stå för det generösa, att alltid dela med sig av det man har. Hon var också en kvinna som kunde allt. Brita-Kajsa och Eugenia har konstnären bara mött genom berättelserna. Mormor Elmina hann hon träffa och lära känna som barn.

Lannanankojärvi, Vinsa och Markkasuando
och Tagna ur sitt sammanhang
2019, 2021

Teckningarna visar kvinnor i skogen med paisleymönstrade sjaletter. Konstnären, hennes syster och mamma är ofta i skogen, vid sjön Lannanankojärvi, på Vinsas kullar eller vid älvstranden i Markkasuando. De har för det mesta paisleymönstrade *huivis* på sig. Att ha en *huivi* eller en sjalett i skogen är bra för att hålla ordning på håret, den skyddar mot myggbett, man kan plocka svamp i den och torka sig efter ett bad. Det är en intressant tanke att det här plagget med det mönstret har en flertusenårig historia med ett indo-iranskt ursprung. Mönstret togs av kolonialmakten Storbritannien till Europa med brittiska Ostindiska kompaniet, för att imiteras och vävas i staden Paisley. Det sentida, tryckta mönstret

har sedan burits av olika grupperingar som cowboys, hippies, motorcyklister och skidåkare, det vill säga grupper med någon sorts frihetsideal, eller i alla fall en frihetsönskan. Att all den här historien sitter även på kvinnornas huvuden där de traskar omkring i skogen, på vad som skulle kunna kallas en perifer plats jämfört med sitt ursprung, är ett svindlande tankespår. De skönaste *huivisarna* är de mest slitna, menar konstnären, just innan de faller i bitar. I teckningarna är det bara sjaletten som är detaljerat återgiven, personerna kan endast anas.

Lena och älgen
2019

Av ren lust återvände konstnären i det här verket till hantverket för en stund. Hon ville bära en vedtrave på sig, liksom smyckekonsten är den ett påstående ute bland folk. *Lena och älgen* hör till det livslånga projektet *Arv*, som handlar om att ärva och förvalta skog. Just nu är det projektet fyllt av oro inför framtiden på grund av den exploateringsiver med koloniala metoder som pågår i norr. *Lena och älgen* är som en lustig historia i det projektet, där det finns utrymme för att skratta en stund under arbetet.

Beredd, Redo, Rustad, Säkrad, Väpnad, Garderad
Lindring, 2024

Teckningarna är inspirerad av Aili Kangas måleri där hon noggrant porträtterar föremål och där hon ofta återkommer till samma föremål. En del av hennes föremål har en vardaglighet över sig och är inte den typen av föremål man kanske tänker sig i stilleben. Hennes val av motiv var både modigt och tidigt. Lena Ylipää fascinerar av den mängd olika myggmedel hon har hemma, i sin vardag. På somrarna står dessa flaskor, burkar och apparater överallt i och utanför hemmet. I den här serien teckningar har hon låtit myggmedlen möta varandra och hon har arbetat med komposition, med relationen mellan föremålen och med riktningarna i deras

"angreppsmetoder". Mellan myggmedlen kan även en berättelse uppstå. I tecknandet har hon valt de detaljerna i föremålen som lockat mest att teckna av.

*Överföring Viä yli tietoa ur Tietysti,
varmasti, jo ainaki*

2003

Verket handlar om hur vanor och traditioner förs över till nästa generation. Verket kommer från en större installation som heter *Tietysti, varmasti, jo ainaki*. Det är bekräftelseord man kan höra i ett samtal på meänkieli. Installationen var ursprungligen ett cafémöblemang med uppslag till samtalsämnen gestaltade i borden. Där kunde man samtala och framför allt bekräfta varandra över en kopp kaffe. För konstnären är orden starkt förknippade med samtal hon hört på meänkieli där hon inte förstått vad det handlar om, men där hon i alla fall uppfattat att bekräftelsen människor emellan finns där.

Request/Förfrågan

2002

Verket består av ett par stickade sockar i herrstorlek där konstnären stickat in sitt eget hår i sulan. Texten som ingår i verket kan liknas vid en kontaktannons. Verket gjordes för en utställning på ACAC i Aomori i Japan där hon placerade det utanför herrtoaletten så inga manliga besökare kunde missa hennes förfrågan. Verket hör också till en serie verk hon gjort på temat Singelkultur i norr. När verket kom till var hon också en singel i Tornedalen, det är hon inte längre.

Blåbär

2020

Blåbär kommer ur den del av projektet Arv som handlar om vad vi lämnar efter oss. I det verket kombinerades fotografi och teckning och existerar idag i digital form och finns på en databas någonstans

i cyberrymden. Titeln på hela verket är *Heritage—what we pass on*. Projektet hette *Exploration into possible futures* och genomfördes under pandemin. Det initierades och drevs av Taike, Arts Promotion Centre Finland.

Redskap 1, 2

2019

Verket bygger på noggranna observationer och tecknande av betydelsefulla föremål i konstnärens vardag i Lainio.

Barr och tallfrön i påse

2019

Teckningen *Barr* hör till den första delen av projektet *Arv* där konstnären minutiöst granskar och tecknar, bland annat, en talls mindre beståndsdelar. I varje påse finns tio tallfrön från Lainio som besökarna kan ta med sig.

En särskild blick —Om Aili Kangas måleri

Rakt genom Kiruna nya centrum, förbi butikerna i gallerian och Coop löper Aili Kangas gata. De nya stråken som anlagts kring det som ersatt det försvunna Kiruna känns ovana att gå på och nästan som ditritade av en jättehand. Namnet Aili Kangas ger en vink om att gatan fått namn av en kvinnlig person, att hon med det tornedalskt klingande namnet borde ha lokal anknytning—och att hon har en särskild betydelse som förtjänar att minnas kollektivt. Och varför inte i vardagen på språng mellan snabbköp och parkering? Just det vardagliga, och att stanna upp och begrunda det alldagliga och anspråkslösa, visar sig vara själva ingången till Kiruna-födda Aili Kangas konstnärskap.

En målning från 1989 utgör det som är ett av Aili Kangas mest förekommande motiv: ett stilleben. Målningen visar två föremål liggande på en plan yta: en näverkorg och, något mer i bakgrunden, ett vedträ. Nävern i korgen har sitt vitglansiga och mörkfläckiga yttersta lager kvar. De nästan bara antydda skuggorna talar för att vedträet balanserar på högkant och att väggen bakom befinner sig längre bort i bildrummet. Färgskalan begränsar sig till ett minimum: vitt som övergår i svagt gult eller gråblått, samt en varm brun nyans. Måleriet ligger tätt, tätt intill duken och ger intrycket av att nästan vara genomskinligt. Signaturen syns pryddigt i det nedre högra hörnet. Formatet, 25 x 23 centimeter, berättar också för betraktaren att konstnären ansett att det är precis den yta som behövs för att gestalta det hon vill förmedla.

Med de här utomordentligt små gesterna har vi redan kommit en bit på vägen för att förstå och lära känna Aili Kangas konstnärskap. Det handlar om en mycket specifik plats, ett sammanhang där någon hantverkskunnig tillverkat en näverkorg att lägga saker i och att den befinner sig i ett rum där det finns anledning att ha ett vedträ som kan användas för att värma upp ett hem. Hur resten av

rummet ser ut får vi inte veta och det är heller inte väsentligt. Vi återkommer till stillebenets betydelse i Aili Kangas konst senare.

När Aili Kangas föds i Kiruna för hundra år sedan är staden redan ett modernt samhälle. Stadens grundande, år 1900, kring den storskaliga gruvindustrin ger moderniseringen en rivstart. Hjalmar Lundbohm, stadens auktoritet och disponent har nyligen gått i pension. Utöver allt han har varit delaktig i, i stadens liv, på gott och ont, har han också lämnat sitt avtryck som en stor konstälskare med en imponerande konstsamling med tidens moderna konstnärer. I den nya kyrkan kan besökare se prins Eugens väldiga altarmålning *Den heliga lunden*. Men ljus och färger är hämtade från platser han besökt betydligt längre söderut, Västgötaslätten och kanske en glimt av Toscana. Målningen andas stillhet, nästan som ett stilleben.

Aili Kangas pappa, Lars Isak Kangas (1880–1932) var kronojägare och familjen bodde åren omkring 1914–1917 på Kronojägarbostället i Svappavaara, benämnt Tisellska huset. Mamman hetta Lea Selma (1880–1950) och födde tolv barn under åren mellan 1900 och 1927. Aili var bland de tre yngsta. Namnet klingar tornedalskt, släkten kom från Junosuando i Pajala kommun. Flera av barnen utbildade sig till högstatusyrken som advokat och ingenjör. Senare bodde hon på Sandstensgatan/Annie Jäderbergsgatan i Kiruna.

Ointresserade av konst är man i alla fall inte i Kiruna. När Aili Kangas fyller 20, år 1944, bildas Kiruna Konstgille. Det gjorde att det var möjligt att anordna utställningar där regionens konstnärer kunde ställa ut. Aili Kangas vill bli konstnär—ett sällsynt livsval för en kronjägardotter i en storfamilj många mil från de stora städerna som erbjöd utbildning i konst. Och ett stort steg för den som drömmer om ett liv som konstnär i Kiruna. I en artikel i lokaltidningen berättas det att Aili Kangas redan som trettonåring uppmärksammats för sin talang att teckna och att hennes teckningslärare—som det hette då—

Kirstin Welinder fick stor betydelse för henne. Hon ”knuffade på den lilla känsliga flickan. Gav henne rådet att fortsätta konstnärsbanan, vilket sederna kom att mogna till ett inre behov.”¹

I arkiven finns mycket lite dokumenterat om Aili Kangas konst, ännu mindre i konstillitteraturen. Från Konstbiblioteket får jag ett tunt kuvert med tioalet pressklipp. Från utställningen på Norrbottens museum 1963 finns en svartvit men fin broschyr med presentationer av sju norrbottniska konstnärer. Om Kangas står det bland annat:

*Aili Kangas är en av Norrbottens få kvinnliga konstnärer. Hon är ung men på något sätt tidlös i sitt måleri. Efter fem år vid konstakademien återvände hon till Kiruna, men inte till det storstilade fjälllandskapet eller de brinnande färgerna, utan till hemmiljön, till vardagens stilleben och nästan överkligt stilla atmosfär. Hennes måleri, i olja, akvarell och lavering är vid första blick sval, dämpat, uppbyggt på former som verkar statiska. Man rubricerar henne som intimist.*²

Det första steget till utbildning leder direkt till Stockholm och Signe Barths målarskola på Bellmansgatan på söder. Barth själv är utbildad i Paris hos André Lhote, kubist och avantgardekonstnär på Montparnasse. Under rubriken ”Yrkesutbildning” kan man i Dagens Nyheter den 22 september 1940 hitta annonsen ”Elever i målning och teckning mottagas hos målaren Signe Barth Bellmangatan. 20 Stockholm. Modell dagl. 10–1. Närm. uppl. 43 49 45.”³ Den 6 oktober 1947 i samma tidning intervjuas Barth om sin skola och beklagar sig då över ”förtvivilade brev från begåvade ungdomar i landsorten som inte kan hitta minsta krypin här

i staden”.⁴ Bostadsbristen är akut. Det framgår av samma artikel att hon i undantagsfall låter elever bo hos sig. Barths egen konst beskrivs i litteraturen som ett drivet volymmåleri i Cézannes anda med interiörer, stilleben och landskap. Utöver sin undervisning hade hon en tämligen framgångsrik bana som konstnär och omskrevs ofta uppskattande av kritiker.

I sin bok *Utbildningsvägen till Kungl. Konsthögskolan. Förberedande utbildningar bland elever antagna 1938–1984*, driver forskaren i sociologi, Andreas Melldahl, tesen om vikten av förberedande utbildningar för tillväxten av nya konstnärer och han finner raden av privata utbildningar som avgörande, bland skolor (av vilka Otte Skölds och Isaac Grünewalds målarskolor är mest kända), omnämns även Signe Barths skola.⁵ Han konstaterar att de allra flesta låg i Stockholm. Så om någon med konstnärsdrömmar, som Aili Kangas, ville bli konstnär, återstod inget annat alternativ än att dra till huvudstaden. Det blir många mil och ett stort steg.

Som framgår av Melldahls bok går det knappast att överdriva privatskolornas betydelse för att ta sig vidare in den akademiska sfären och de viktiga nätverken för ett yrkesliv i konsten. Dessvärre upptas inte de här skolorna särskilt ofta i konstnärers biografier. ”Det som står till buds är beskrivningar från konstnärsbiografier och anekdotiska arkivfynd från olika skolor.”, som Melldahl påpekar.⁶ I samma bok visas också en tabell hur många elever som åren 1938–1954 antas till Konsthögskolan i Stockholm efter att ha gått Barths förberedande skola: sju. Aili Kangas är en av dem.

Ett brev från Signe Barth till Ailis äldre syster Laila (född 1914, gift Morin) daterat 5 maj 1949 ger en ögonblicksbild av hur det går till.

Nu är terminen slut och jag vill sända några rader tillika med [oläsligt] intyg som jag adresserat till Pensionsstyrelsen.

Jag tror att Fröken Kangas har trivts bra här och funnit sig till rätta med arbetet och med kamraterna. Hon sade mig att hon gärna vill komma tillbaka, och hon har lovat att försöka måla och teckna så mycket som möjligt under sommaren. [...] Oljefärgen är ju ett nytt material för henne och hon kan ännu inte behandla det rätt utan målar olja som akvarell, men det har jag sagt henne, och jag tror hon förstår vad jag menar. Det vore bra om hon kunde hålla på med oljefärg under sommaren och tänka på vad jag sagt henne. Jag hoppas innerligt att det skall gå att ordna så att hon kan komma tillbaka till Stockholm nästa vinter.

Fru Morin skriver väl och talar om hur det blir.

Hjärtliga hälsningar till er båda

Er tillgivna

Signe Barth

Brev från Aili Kangas hem till familjen i Kiruna har avsändaradress Birger Jarlsgatan 20.⁷ Det var åtminstone en av de adresser hon kan ha haft under sin utbildningstid i Stockholm.

Pensionsstyrelsen, som Signe Barth refererar till i brevet, fungerade som tillsynsmyndighet över erkända sjukkassor och andra understödsföreningar som administrerade pension—och särskilda stöd för personer med handikapp. Aili Kangas föddes utan högerhand, något hon aldrig talade om. Hon målade med vänster hand, vilket inte heller nämns i de få texter som publicerats om hennes konst.

Hur kan man bäst beskriva konsten som gick att se i Stockholm i början av 1950-talet? Moderna museet fanns inte ännu. En avdelning för modern konst inrättades på Nationalmuseum 1952 men det var inte där konstintresserade främst kunde se bra samtida konst, utan på de många och pigga gallerierna. De främsta var Gummessons, Svensk-Franska, Färg & Form, Galerie Bleue, Galerie Blanche samt Agnes Widlunds Samlaren som alla var tidiga på att visa framför allt det franska avantgardet. "Vattenhålen var få men ingen kunde klaga på vattnet", som konstvetaren Ulf Linde en gång skrev.⁸ Med utställningen Ung konst 1947 på Färg & Form, myntades begreppet 1947 års män (med en kvinna med, Randi Fischer), som slog ett slag för den nonfigurativa konsten, en riktning som annars aldrig riktigt slagit rot i Sverige. De experimenterade med att göra monumental konst, något som passade ganska bra i efterkrigstidens högkonjunktur för offentlig konst. Det tidiga femtiotalet kan enkelt karakteriseras som en upptining efter andra världskrigets depression och isolering. En följd av Sveriges neutralitet hade det dessutom kommit en del flyktingar, några av dem konstnärer, bland annat Enno Hallek, Peter Weiss, Lenke Rothman och Endre Nemes.

År 1952 antas alltså Aili Kangas på Kungliga Konsthögskolan som då ännu låg på Fredsgatan. Den konkretistiska vågen hade lagt sig och ersatts av en motreaktion med mer lågmäld, naturlyrisk och figurativ konst. Det var en tidsanda som var rätt för Kangas. När hon börjar är den naivistiske expressionisten Sven Xet Erixson fortfarande professor, hans sista år. Erixson hade på 1930- och 1940-talen rest i Norrbotten och Nordnorge och blivit djupt berörd, något som resulterat i en lång rad verk med regionen som motiv. Det är inte osannolikt att de träffas i Kiruna när han och sonen Sverre involveras i inredningen under byggandet av det nya stadshuset, det som invigdes 1962 och som nu är rivet. Andra lärare på skolan var

samtidigt Olle Nyman, Bror Marklund och Bror Hjorth. Bland Aili Kangas kursare kan nämnas Carl-Fredrik Reuterswärd, Philip von Schantz, Thage Nordholm och Birgit Ståhl (Nyberg). År 1954 belönas Kangas och några av hennes kamrater för sitt arbete under en högtid för 30 maj i Konstakademiens regi.⁹ En nära vän blev konstnären Ann-Marie Enlund (1925–2010) som gick på konstakademien 1949–1955. Av lärarna var det Olle Nyman (1909–1999) som de båda systrarna Aili och Laila höll kontakten med livet ut och de hälsade på honom i hans ateljé i Salstjö-Duvnäs vid ett flertal tillfällen.

Ett sammanträffande som kan men kanske inte har betydelse i tiden och för Aili Kangas måleri, är att samma år som hon börjar på skolan, väljs en ny utländsk ledamot in i Konstakademiens styrelse: den italienske konstnären Giorgio Morandi (1890–1964). Det finns en visuell släktskap mellan de två i deras förhållningssätt till färgen, duken och motivet. Trots geografisk, kulturell och generationsmässig distans fokuserar deras konst kring sparsmakade stilleben med en stämning av upphöjd, nästan eterisk, saklighet. Skugglösa volymer, prosaiska vardagsföremål uppställda mot neutral bakgrund och i neddragen sammanhållen färgskala. Vad han spelade för roll eller om Aili Kangas eller någon annan publik i Sverige fick ta del av hans konst, är dock inte klarlagt.

Redaktören för den i inledningen nämnda katalogen på Norrbottensmuseum påpekar: "Man rubricerar henne som intimist",¹⁰ vilket antyder att någon annan kritiker tidigare använt begreppet.¹¹ Intimist refererar nog mest till själva motivkretsen med fokus på det lågmälda och icke-formella, motsatsen till det storslagna eller starkt expressiva. Även skalan är en del av helhetsbilden, Aili

Kangas verk håller sig mellan 24 x 16 cm och de är som störst, endast undantagsvis, 75 x 82 cm. Den minsta målningen i utställningen, *Två små kannor*, är bara 14 x 14 cm. Ramarna är oftast smala och diskreta, utan passepartout. Några år senare återkommer benämningen "intimist", dels i en recension av Teddy Brunius i Upsala Nya Tidning 1968 i samband med en utställning på galleri Nutida konst i Uppsala¹² och dels 1980 av Stig Carlsson i Norrländska Social Demokraten då han anmäler en utställning på galleri Telanders.¹³ Den senare gör en kortare utläggning om begreppet i relation till Kangas konst och påpekar att det var konstkritikern och författaren August Brunius (Teddys far) som myntat begreppet 1917 för att karakterisera det han ansåg vara unikt svenskt, det vill säga en lågmäld vardaglighet.

Men först kommer debuten, som sker på en synnerligen passande plats för en konstnär som Aili Kangas. Adressen är korsningen Högbergsgatan/Östgötagatan i Stockholm och Lilla Paviljongen den 17 oktober 1959. Galleriet grundades 1939 och drevs av den omtyckta och respekterade Ebba K Pettersson, kallad Petra. Här debuterade drygt tvåhundra konstnärer genom de fyra decennierna då galleriet var verksamt fram till 1980, bland andra Erland Cullberg (1961), Päivi Ernkvist (1973), Madeleine Pyk (1956), Mette Prawitz (1957) och Lars Englund (1953).¹⁴ Petra beskrivs av de som kände henne som ödmjuk, eterisk och något excentrisk. Eftersom hon främst tog sig an unga konstnärer och författare fortsatte många konstnärer senare med andra, mer kommersiellt inriktade gallerier. Men många vittnar om hennes brinnande intresse för det andliga och sökande och hennes fingertoppskänsla för äkthet och talang. I dödsrunan i Dagens Nyheter 29 juli 1986 berättar poeten Werner Aspenström att "inför varje vernissage knäskurade hon golven, det var hennes sätt att frigöra och överlåta rummen åt nykomlingen att nyplantera".¹⁵

Vad exakt Aili Kangas visade på sin debututställning är oklart, men att hon redan funnit det språk som kommer att bli hennes unika är uppenbart när man läser de många—och positiva—anmälningarna i pressen. Ett stilleben med grön keramikvas och en svepask, daterat 1958, kan ha varit med. Den uttunnade färgen och intrycket av en förtätad existens som darrar mellan förnimmelse och verklighet är redan på plats. En blinkning så kan allt vara borta—eller bara en dröm. I dagstidningen framgår också att Sveriges Allmänna Konstförening köper in *Skopa med bär 1 och Skopa 7*, ett motiv som även ska återkomma genom åren.¹⁶

I Stockholms Tidningen skriver Gerd Reimers 22.10: “debutanten hos Petra /.../ sjunger med en högst sordinerad stämning i den larmande modernistorkestern. Kangas har en dragning åt det naiva med en tillsats av stilla innerlighet som kan djupna i melankoli. Motiviskt koncentrerar hon sig gärna på ett enda ting eller en enda människa vars karaktär hon fångar med små medel både i olja och akvarell. Hennes blyertsteckningar inger också respekt.”¹⁷ I Svenska Dagbladet noterar Stig Johansson några dagar senare (28.10) att “när hon är som bäst väva en fin poetisk slöja.” I Dagens Nyheter skriver Torsten Bergmark 22.10: “Det är blekt, men förfaller uppriktigt.” Även pingströrelsens tidning Dagen (22.10) som då hade en särskild konstkritiker, tilltalades av det som han läste av som ett “inre behov, att berätta om vardagens ofta glömda ting, om enkla men trogna människor, gamla bruksting och tryggheten inom ett hems väggar.”

Hur försörjer sig Aili Kangas efter debuten? Oavsett vilken tid man lever i och inte kommer från omständigheter som gör en ekonomiskt oberoende, är det alltid något av en levnadskonst att försörja sig som

konstnär. Pengarna kommer i hennes fall från olika håll. Dagens Nyheter aviserar frekvent genom åren ända fram till 1980-talet stipendier till henne och andra i samma generation. Med dagens penningvärde är det ansenliga summor, i synnerhet om man som hon lever billigt i Kiruna och hon får tidvis hjälp av sin yngre bror Erik. Hennes verk erbjuds regelbundet till försäljning i annonser i dagspress och de upptas regelbundet i olika offentliga samlingar samt LKAB. Familj och bekantskapskretsen brukade köpa verk av henne till varandra på högtidsdagar. Nationalmuseum och Moderna Museet förvärvar verk till sina samlingar. Dessutom erhöll hon en liten ersättning från pensionsnämnden med anledning av sin funktionsvariation.

På Vårsalongen på Norrbottens museum 1963 är hon den enda kvinnliga konstnärer bland sex manliga: Erling Johansson, Einar Larsson, Berto Marklund, Olov Nilson, Stig Pettersson och Mats Risberg. Som citeras ovan, noteras att Aili Kangas efter studietiden återvände till Kiruna “men inte till det storstilade fjällandskapet eller de brinnande färgerna, utan till hemmiljön, till vardagens stilleben och nästan överkligt stilla atmosfär.”¹⁸

Aili Kangas stilleben förenar med sin saklighet, inzoomade och grunda perspektiv, på samma gång något universellt och synnerligen specifikt. Någon enstaka gång rör det sig om en lysande gul citron mot ett blått, mattglacerat fat. Det är motiv som skulle kunna återfinnas lite varstans i världen. Men allra oftast är det sådant som växter, till exempel kvanne, ticka, lingon och rölleka, som står i fokus. Även strukturer som kan hänföras till ett unikt sammanhang med egen geospecifik terminologi: till exempel en svepask, det vill säga ett förvaringskärl tillverkat i näver i en särskild teknik som kräver kunskap om materialets elasticitet och inte minst tålmod. Svepaskar var en essentiell “möbel” bland nomadiska samer men även bland tornedalingar. Andra föremål är

kåsor, filbunkar, näverkorgar och kåsor. Alla med en anknytning till samiskt och tornedalskt hantverk och nyttoföremål som används i vardagen och som ärvs i generationer.

Kärnen är ibland fyllda med lingon eller blåbär. År 1980 beskriver kritikern Lars Nittve i Svenska Dagbladet Aili Kangas utställning på Telanders träffande och ömsint: "Dofter och smaker frigörs ur dessa säreget sinnliga stilleben. Lingonen i näverkorgen blir till poesi som förmår uttrycka hela det revir som Aili Kangas gjort till sitt: ett stycke natur i trakten av Kiruna".¹⁹ Utöver nyttoföremål återkommer några andra ting som kan associeras med affektion och ömhet. Särskilt ges en dockvagn i gammaldags utförande med stora hjul och liggkorg uppmärksamhet. I en annan målning skymtar samma vagn, nu invid en orientalisk tabriz-matta på vilken står en stoppad pianostol i något exotiskt träslag. Bägge möblerna har antagligen färdats långt innan de kom till den här platsen. I Aili Kangas interiörer syns annars oftast trasmattor och stolar i traditionell svensk form, som den fyrkantiga tolvslästolen eller pinnstolar. En porslinsdocka med tillhörande dockvagn ärvdes efter en kusin i början på 1900-talet och de syns på en serie målningar. Uppenbarligen var de också kära ägodelar.

Men det är inte bara stilleben. Hon har också gjort porträtt, till exempel av sin bror Signar som sitter i blå jacka vid en lada eller ett uthus med en grön dörr. Angelika, en äldre kvinna som brukade komma och hjälpa konstnärens mamma Lea med tvätt och städning. Bland handarbetsföreningar i Kiruna är Angelika idag ett välkänt namn och har till och med fått en skrift om sig med tillhörande stickbeskrivning som går att köpa i hantverksbutiken Stoorstålka i Jokkmokk.²⁰ Angelika (Angeliika) Adamsdotter Holma (1890–1961)

var känd för sina vackra, färgstarka vantar. I Tornedalen finns många som sticker hennes "Angeliikan kuoppavanthuut" och det sägs att hon var så skicklig att hon kunde gå och sticka samtidigt.

Det är inte Norrbottens och fjällens vidder som upptar Aili Kangas intresse, även om snö och landskap förekommer på flera av hennes dukar. I målningen *Rött uthus* glöder den rödmålade träfasaden i samma nyans som staketet i förgrunden, mot snödrivor som ser ut att ge vika för en stunds plötslig solvärme i vårvintern. I själva verket föredrog hon Medelhavets värme och hon reste så ofta hon kunde till Italien, Grekland och Spanien, även om det endast finns få spår av de upplevelserna i hennes måleri. I Kiruna levde hon enligt de efterlevande ett stillsamt liv tillsammans med systemen Laila som var textilkonstnär.²¹

Något bör också sägas om att vara kvinna, norrbottning och konstnär och komma in i konstvärlden i slutet av 1950-talet och början av 1960-talet. Kvinnliga konstnärer finns det gott om vid den här tiden, även om chansen att få ställa ut på galleri, marknadsföras eller fångas upp i museisamlingar var betydligt mindre. Samma sak gällde offentliga uppdrag, där mycket av det som satte tonen för offentlig konst kom från konkretister som Lars Englund, Lage Lindell och Lennart Rhode. Att inte komma från storstaden, sakna nära familj som är konstnärer eller har särskilda kulturella intressen och därtill växa upp i en industribygd borde anses som mycket ovanligt för någon som väljer konstnärsbanan. Det gör Aili Kangas historia unik.

Genom hela sitt måleriliv behåller Aili Kangas en särskild blick på sin värld, en uppsättning villkor som blir vägledande för hur hon framställer den. Ett av de här villkoren är rummet med sina

ting, antingen nära i ögonhöjd, eller en glimt av en interiör eller skogsbyn. Aldrig storslaget allseende, utan vilande och koncentrerat. En målning har inget ljud, men hennes världar tycks tysta, tålmodigt väntande. Återkommande är det beslöjade och den tunna färgen som bara används för det absolut nödvändiga för att få fram näverns oregelbundenheter, kvannens saftighet eller en filts mjukhet. Bland konstnärerna ur sin generation åstadkom Aili Kangas ett självständigt konstnärskap, som inte bara kan sägas ha präglats på förhand av hennes bakgrund och uppväxt i en ung gruvstad, långt från "allt", utan framför allt av mötesplatser för samtal om konsten och möjligheter att se vad som pågick i dess värld, vare sig det var i huvudstaden eller Europa.

Liksom så många kvinnliga konstnärer före henne riktar hon sin uppmärksamhet mot den intimaste av sfärer, den som var hennes: i den lilla kretsen av familj, de långa vintrarna i norr, resorna till södern, människorna och föremålen. Femtioalet verkar ha varit en bra tid att vara konsthögskoleelev, med en öppen och uppmuntrande inställning till studenternas idéer. Flera originella och starka konstnärskap utvecklades parallellt med Aili Kangas: Enno Hallek (som började ett år senare) och Birgit Ståhl Nyberg är exempel på tre konstnärskap som visar att tidsandan var tillåtande.

Aili Kangas levde ett konstnärsliv fullt ut med många utställningar, såväl separatutställningar som gruppställningar, i Stockholm, på gallerier och på Nationalmuseum. Hon ställde ut i Kiruna och även utanför Sverige, i bland annat Rostock och Moskva. År 2014, fyra år efter Aili Kangas bortgång, anordnade Kiruna Konstgille en minnesutställning i det gamla Stadshuset. Merparten av hennes stora och rika produktion samt privata arkiv tillhör konstnärens släktingar.

Paulina Sokolow, konstvetare, skribent och tillika Kins kommunikator

Förmedling

Torsdag 13 juni

16:00-18:00 Öppning. Kins chef Maria Lind hälsar välkomna, Lena Ylipää introducerar utställningen

Fredag 14 juni

12:30 Lunchvisning med Lena Ylipää och samtal med Anca Rujoiu, curator på Bildmuseet i Umeå. På engelska

Självpresentation Anca Rujoiu

Anca Rujoiu (född 1984 i Bukarest) har mer än femton års erfarenhet av att arbeta som curator och redaktör i både västra och östra Europa samt i Asia-Pacific-regionen. Sedan mars 2024 är hon curator på Bildmuseet i Umeå. Hon var nyligen del av det curatorsteam för den andra upplagan av Diriyah Contemporary Art Biennale. Rujoiu är en av grundarna av NTU Centre for Contemporary Art Singapore (2013–18), först som utställningscurator och sedan som chef för publikationsavdelningen. År 2019 var hon med-curator för den tredje utgåvan av Art Encounters Biennial i Timișoara. Hon var medlem i det curatoriska initiativet *FormContent* (2011–13) i London, där hon var med och startade det nomadiska programmet *It's Moving from I to It*. Bland hennes senare curatoriska projekt finns *Inventory of the Week* (2023), på National Center for Dance Bucharest, och *Solidarity is a Verb* (2022), på Akademie Schloss Solitude, Stuttgart. Rujoiu är doktorand på Monash University, Melbourne, hennes forskning har fokus på hur institutioner slapas, självorganisering och alternativ historieskrivning.

Lördag 15 juni

12:00 Vad är en tornedaling?—Om det meänkielispråkiga områdets mångkulturella historia av Lars Elenius

Med båda föräldrarna från Lainio har Lars Elenius en djup förankring i den nordliga delen av Tornedalen. Tidigt flyttade familjen till Överkalix vilket ställde frågor om identitet och tillhörighet på sin spets. Resorna mellan det svenska och finska har många tornedalingar delat. Det har inte sällan blivit en livslång resa mellan två olikartade kulturer.

Tornedalingarnas historia hör samman med det finskspråkiga folkets historia, men i slutet av 1800-talets inleddes en försvenskning av området. Finska förbjöds i skolorna och det finska kulturarvet ignorerades. Utifrån sannings- och försoningskommissionens betänkande berättar han vilka konsekvenser det fått för människorna. I föreläsningen beskrivs också det historiska mötet mellan finskspråkiga, svenskspråkiga och samiskspråkiga grupper i det område som i dag är Kiruna kommun.

Presentationen ingår i serien *Sitkeä—samtal om den meänkielispråkiga kulturen*, initierad av Emma Pettersson Juntti, förmedlare och producent på Kin. I samarbete med Lena Ylipää.

Självpresentation Lars Elenius

Lars Elenius, född i Vittangi, är professor emeritus i historia vid Luleå tekniska universitet. Forskningen spänner över ämnen som etnicitet, nationalism, kulturarv och regional förändring i norra Europa. Ett särskilt fokus ligger på minoritetspolitik och etnopolitik i Tornedalen och i de nordiska länderna. I början av 2000-talet var han ledare för det transnationella projektet att skriva en historiebok och encyklopedi om Barentsregionen. Han har under

senare år bedrivit forskning om kulturarvet i Gammelstads kyrkstad som världsarv, med inriktning på mångkulturen, landhöjningens konsekvenser samt byggnadernas och klädernas sociala funktion. Han var ledamot i Sannings- och försoningskommissionen för tornedalingar, kväner och lantalaiset 2020–2023. Senast medförfattare till en historisk rapport om markanvändning i Talma sameby och Torne lappmark.

14:00 Så minns vi Aili Kangas och hennes konst – välkommen att dela med dig av dina minnen av henne och konsten

Hur mötte du hennes konst för första gången? Har du levt med en målning av henne? Har du minnen av henne som person? Vi samlas i utställningen, samtalar där och avslutar med gemensam fika. Ingen föransökningskrävs. I samarbete med Kiruna Konstgille.

Söndag 16 juni

13:00 Lena Ylipää visar utställningen

17–20 juni

11:00–15:00 Konstkollo med akvarellmåleri

Under fyra dagar lär du dig grunderna i akvarellmåleri. Du kan också utveckla dina kunskaper och testa nya tekniker. Varje kursdag inleds med besök i de aktuella utställningarna på Kin då vi tittar på och inspireras av konstverken på plats. Sedan målar vi i Konstverkstan. Varje kursdag avrundas med en gemensam genomgång och sista dagen, torsdag 20 juni, presenteras veckans akvareller i Konstverkstan. Ta med egen lunch, frukt finns på plats.

Kirunafestivalen 27–29 juni:

12:00–16:00 Måla på Kirunafestivalen

Under Kirunafestivalen flyttar Kins Konstverkstad ut till Stadshuset i nya centrum. Kom och prova på akvarellmålning tillsammans med Kins konstförmedlare. Aktiviteten är gratis och passar för alla åldrar, inga förkunskaper krävs.

Torsdag 27 juni

17:00 Lena Ylipää visar utställningen

Fredag 28 juni

12:30 Lena Ylipää och Paulina Sokolow, Kins kommunikatör, samtalar i utställningen

Lördag 29 juni

13:00 Lena Ylipää visar utställningen

1 juli–18 augusti

Tisdag kl 12:30 och torsdag kl 17:00 introduktioner med Kins personal

Onsdag 17 juli

15:00–16:30 Samtal med Lena Ylipää och Judith Schwarzbart, biträdande chef på Kin

På Hembygdsgården, Marttigården, i Lainio. Som en del av Hembygdsdagarna och Kulturveckan. I samarbete med Lainio hembygdsförening.

Berättelser om kvinnor i norr—ett samtal med Lena Ylipää och Judith Schwarzbart

Kvinnors historia och vardagsliv i norr är fortfarande förbisedda. Ändå finns historierna och det dagliga livet inbäddade i otaliga föremål, bilder och dokument och väntar där på att uppmärksammas och berättas på nytt. Samtalet tar avstamp i föremålen på Marttigården samt i konstverk av konstnärerna Aili Kangas (1924–2000) och Lena Ylipää. De delar både anknytningen till Norrbotten och fokus på sfärer där kvinnor varit och är verksamma. Besökarna bjuds in att dela med sig av såväl egna historier som medtagna föremål. Vilka historier finns i din byrålåda, i gamla recept, anteckningsböcker och köksredskap. Cafétet håller öppet under evenemanget.

13–16 augusti

11:00–15:00 Konstkollo med fokus på teckning

Lena Ylipää medverkar under en dag. Under fyra dagar samlas vi i Kins Konstverkstad för att teckna med utgångspunkt i den aktuella utställningen *Att möta Aili—Lena Ylipää och Aili Kangas*. Konstkollet hålls av Kins konstförmedlare Märta Öringe, och första dagen,

tisdag 13 augusti, finns konstnären Lena Ylipää på plats för att inspirera deltagarna. Det är gratis och öppet för alla. Ta med egen lunch, frukt finns på plats.

Tisdag 13 augusti

12:30 Lunchvisning med Maria Lind

Torsdag 15 augusti

12:30 Lunchvisning med Judith Schwarzbart

Onsdag 21 augusti

12:30 Lunchvisning med Judith Schwarzbart

22 augusti–12 september

17.30-20.00 Kvällskurs i akvarellmåleri på Kin

Under fyra torsdagskvällar lär du dig grunderna i akvarellmåleri. Du kan också utveckla dina kunskaper och testa nya tekniker. Varje kurstillfälle inleds med besök i de aktuella utställningarna på Kin museum för samtidskonst då vi tittar på och inspireras av konstverken på plats. Sedan målar vi i Konstverkstan. Varje kursdag avrundas med en gemensam genomgång. Söndag 15 september presenteras akvarellerna i Konstverkstan. Kursen hålls av Kins förmedlare Märta Öringe. Torsdag 22 augusti kl 17.30-20.00, torsdag 29 augusti kl 17.30-20.00, torsdag 5 september kl 17.30-20.00, torsdag 12 september kl 17.30-20.00.

Onsdag 28 augusti

12:30 Lunchvisning med Emma Pettersson Juntti

18:00 Förflyttningar, inristningar, avtryck. Kvinnliga positioner i det sena 1900-talet. Föreläsning om kvinnliga konstnärer under 1900-talet av Annika Öhrner, konstvetare, forskare och curator

Konstnärliga positioner och ställningstaganden under den period då Aili kangas var verksam, det senare 1900-talet, belyses i föreläsningen genom tre kvinnliga konstnärskap: Siri Derkert (1988–1973), Barbro Östlihn (1930-1995) och Monica Sjöo (1938–2005). Genom att följa några centrala verk och konstnärskapens delvis överlappande rörelser, avtäcks ett konstnärlig rum som ännu har inflytande i konsten.

Annika Öhrner är konstvetare, forskare, curator samt docent i konstvetenskap knuten till Södertörns högskola. Hon har under många år forskat och skapat utställningar med modernistisk och samtida konst, samt publicerat en mängd publikationer där studier av kvinnliga konstnärskap utgör en viktig del. 2010 kom boken Barbro Östlihn och New York. Konstens rum och möjligheter, (Stockholm: Makadamförlag), Öhrners doktorsavhandling från Uppsala universitet.

Lördag 31 augusti

14:00 Samtal med Lena Ylipää och Linnea Nylund om Nattfestivalen i Korpilombolo och systrarna Nylunds kulturgärning i det mångkulturella Tornedalen

Samtalet ingår i serien *Sitkeä* - samtal om den meänkielispråkiga kulturen, initierad av Emma Pettersson Juntti, förmedlare och producent på Kin. I samarbete med Lena Ylipää.

Onsdag 4 september

12:30 Lunchvisning med Maria Lind

Lördag 14 september

13:00 Så minns vi Aili Kangas och hennes konst—välkommen att dela med dig av dina minnen av henne och konsten

Hur mötte du hennes konst för första gången? Har du levt med en målning av henne? Har du minnen av henne som person? Vi samlas i utställningen, samtalar där och avslutar med gemensam fika. Ingen föranmälan krävs. I samarbete med Kiruna Konstgille.

14:00 Föremålen berättar. Ta med dig skålar, skopor, kåsor och annat som känns igen från Aili Kangas måleri och berätta deras historia

Kolofon

Kin museum för samtidskonst
Stadshuset Kristallen
Stadshustorget 1, 98130 Kiruna

Personal

Agneta Andersson, förmedling
Emma Pettersson Juntti, producent, koordinering och förmedling
Ilnur Mustafin, tekniker
Judith Schwarzbart, producent
Maija Melchakova, administration
Maria Lind, chef
Märta Öringe, samling och förmedling
Paulina Sokolow, kommunikation
Värdar: Bohdan Havryliuk, Illia Dobychin, Lloyd Jarlemyr, Matilda Kenttä, Milly Sundgren, Lena Rydström och Tova Söderberg
Grafisk form: Johanna Lewengard och Benedetta Crippa
Grafik: Marina Sergeeva

Kins visuella språk har utvecklats av konstnärerna Inga-Wiktorina Påve och Fredrik Prost i samarbete med formgivarna Johanna Lewengard och Benedetta Crippa.

Att möta Aili—Lena Ylipää och Aili Kangas 13 juni—15 september 2024

Kin museum för samtidskonst är Norrbottens länskonstmuseum. Huvudmän för museet, som öppnade 2018, är Region Norrbotten och Kiruna kommun.

Varmt tack till Lena Ylipää och utlånarna av Aili Kangas verk: familjen Rita Kangas samt Gunilla Kangas, Victoria Kangas, Fredrik Kangas och Roger Suup.

